

BÁCSMEGI GÁBOR - FOGAS OTTÓ

VIKINGEK AZ ÚJVILÁGBAN

A hajózási tudományuknak köszönhetően a vikingek egyre távolabbi területek elérésére voltak képesek, így utazásaik mind nyugatabbra tolódtak. Először Izlandot fedezték fel Kr. u. 850 körül, majd gyarmatosították is a szigetet. Innen Kr. u. 982-ben gyilkosságért száműzték Vörös Eriket (Erik Torvaldsson), aki felfedező expedícióba kezdett, és így jutott el Grönlandra, ahol családjával együtt meg is telepedett.

Vörös Erik sagája és a grönlandi sagák elbeszélései szerint egy grönlandi, Bjarni Herjólfsson volt az, aki először pillantotta meg Amerika partjait, igaz nem kötött még ki. Hazatérve említést tett a felfedezéséről, melynek hatására Vörös Erik fia, Szerencsés Leif (Leif Eriksson) Kr. u. 1000 körül 35 fős legénységgel elindult az új földrész felé. Először a mai Baffin-szigethez érhetett, melyet Hellulandnak, Sziklaföldnek nevezett el, majd Labrador déli részét fedezhette fel, melynek a Markland, Erdőföld nevet adta. Végül Vinlandon, Szőlőföldön kötött ki, ahol az átteleléshez szükséges feltételek is adottak voltak.

A kutatók körében hosszan tartó vita folyt arról, hogy hol helyezkedhet el pontosan ez a terület, de csak abban értettek egyet, hogy Vinlandot valahol Észak-Amerika partjai mentén kell keresni.

L'Anse aux Meadowst 1978-ban az UNESCO a világörökség részének nyilvánította. A területen több hosszúházat kísérleti régészeti módszerekkel állítottak helyre. Ehhez épületenként 86 fát vágtak ki, melyből tartóoszlopokat, tetőgerendákat és bútorokat készítettek. A tető befedéséhez mintegy 1500 köbméter gyeptéglára volt szükségük.

Az 1960-as évek hozták meg végül az áttörést: egy norvég kutató, Helge Ingstad Új-Fundland (Kanada) szigetén, L'Anse aux Meadowsnál vikingek nyomaira bukkant. A terület teljes feltárása hét évig tartott.

A település három épületegyüttesből – összesen hét házból – és egy kovácsműhelyből állt. A háromból kettő tipikus, egyhelyiséges viking hosszúház volt – a legnagyobb 29×16 méteres –, melyhez kunyhók tartoztak; a harmadikat pedig egy kis házzal egészítették ki. Úgy tűnik, hogy a vezetők a hosszúház egyik végében laktak, a többiek a csarnokokban kialakított alvóhelyeken aludtak, a szolgák pedig a kunyhókat használhatták. Az épületek izlandi stílusban gyeptéglából és tetővel készültek, amely belső oszlopokkal volt megerősítve.

L'Anse aux Meadows-i hosszúház rekonstrukciója

A kovácműhely egy vasolvasztó és egy faszénégető kemencéből állt. A környék gyepvasércben igen gazdag volt, melyből elsősorban szögeket készíthettek. (Egy hosszúhajó építéséhez kb. 7000 db, közel 440 kg összsúlyú szög volt szükség, melyet mintegy 30 tonna gyepvasból tudtak csak kinyerni.) A nagy épületekben volt egy asztalosműhely is, ahol a faanyagot dolgozták fel a hajók számára. Ha az összes házat egyidejűleg lakták, akkor mintegy 70–100 ember, vagyis két-három hajó légnysége fért el bennük.

Abban a kérdésben, hogy ez lenne-e a sokat emlegetett Vinland, egyelőre még nincs teljes egyetértés. Annyi azonban megállapítható, hogy egy rövid életű településről van szó, melyet 5–10 év közötti időnél tovább nem használhattak. A kutatók egy része éppen ezért valamilyen átmeneti állomásnak, vagy a hajók javítására szolgáló alaptábornak gondolja ezt – erre utalna az asztalos- és kovácműhely, valamint a gyepvas feldolgozása is –, és Vinlandot délebbre, egyelőre ismeretlen helyre feltételezi.

L'Anse aux Meadows-i hosszúház belőről

A feltárás során találtak csontból készült dísztűt és zsírkből faragott orsógombot is – ezek tipikusan női használati eszközök –, így bizonyos, hogy néhányan asszonyaikkal együtt érkeztek ide. A radiokarbon vizsgálatok eredményeiből tudjuk, hogy a települést Kr. u. 990–1030 között lakták.

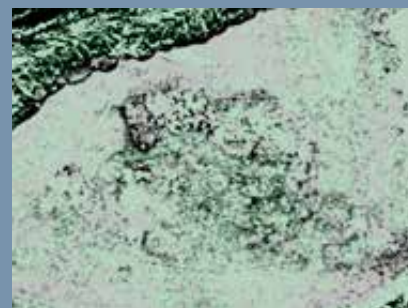
Jáspisból készült, közel 2,5 cm-es tűzkő a Notre Dame-öbölből

Az ásatások során két olyan tűzkövet is találtak, melyek az anyagvizsgálatok tanulsága szerint a mintegy 250 km-re délebbre található Notre Dame-öbölből származnak. Ez alapján igazolást nyert, hogy a vikingek elkezdtek módszeresen felderíteni, illetve körbehajózni Új-Fundlandot.

A magnetométeres vizsgálatok során a Föld mágneses mezőjében található eltéréseket vizsgáljuk. Egy-egy ilyen eltérést a földbe rejtett fémtárgyak, az összedőlt építmények, de akár egykori beásások, pl. gödrök, árkok stb. is okozhatnak.

Ezt tovább erősíti egy 2015-ben tett újabb felfedezés is: Sarah Parcak Új-Fundland másik végén, Point Rosee közelében műholdfelvételek elemzése során gyanús jeleket talált, melyek eltemetett romoknak tűntek. Először magnetométeres vizsgálatokat végeztek a helyszínen, ami igazolta, hogy a területen egykor valóban épületek álltak.

Mivel az elmúlt évszázadokban baszk halászok és bálnavadászok is felbukkantak Új-Fundlandon, így szükséges volt a helyszínen is ellenőrizni a nyomokat, ezért néhány kutatóárkot

Point Rosee-nál készült műholdfelvétel, mely felkeltette Sarah Parcak figyelmét

ástak. A feltárás során egy nagyobb és több kisebb kővel körberakott sekély gödröt találtak, melyben faszén és mintegy 14 kg vassalak keveréke volt. Ez egyértelműen a gyepvasérc megmunkálására utal, és ezzel erős párhuzamot lehet vonni a L'Anse aux Meadows-i lelőhellyel. Úgy tűnt, hogy a tűzhelyet a jellegzetesen skandináv építési stílussal, vagyis gyepfállal vették körül.

A leletek csekély száma miatt azonban egyelőre nem jelenthetjük ki biztosan, hogy egy újabb viking települést talált a kutatás, de reméljük, hogy a feltárások hamarosan perdöntő bizonyíté-

Point Rosee-i feltárás: kutatóárok

kokkal állnak majd elő. Mindenesetre további lelőhelyek megtalálásához érdemes lenne használni Sarah Parcak módszerét is.

Ezen újabb felfedezések tükrében ma már úgy tűnik, hogy Vinland nem egy konkrét település, hanem egy vidék elnevezése lehetett, és a mai Új-Fundland egészét érthették alatta.

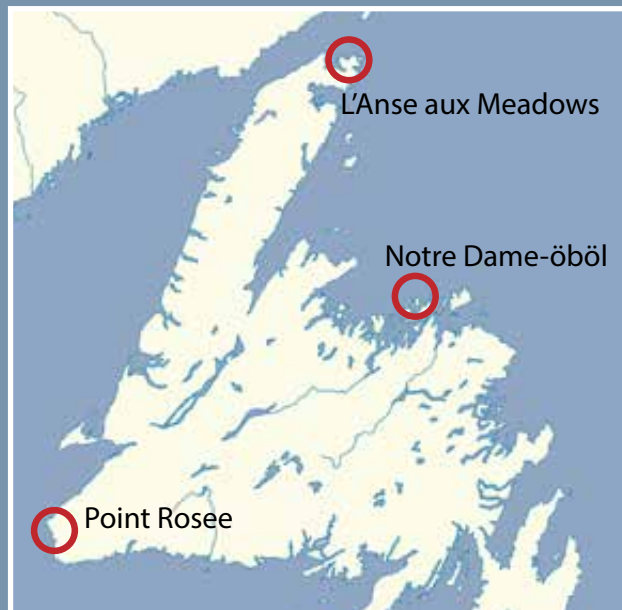

Point Rosee-i feltárás, előtérben a tűzhelyet körülvevő kövekkel

Ugyan Leif az első útja során még nem találkozott benszülöttekkel, de a vikingek és az általuk „scraelingek”-nek (barbároknak) nevezett helyiek – akikről egyelőre nem lehet tudni, hogy indiánok vagy inuitok (eszkimók) voltak-e – viszonya hamar ellenségessé vált.

Miután Leif hazatért, testvére, Thorvald Eriksson is felkerekedett és 30 emberével Vinlandra utazott, ahol Leif korábbi táborában töltötte a telet. Thorvald megtámadott kilenc helybelit, akik közül nyolcat megöltek, de a kilencedik elmenekült és hamarosan ijjal és nyíllal felfegyverzett erősítéssel tért vissza. A csatában Thorvald is meghalt, emberei Vinlandon temették el. Vörös Erik harmadik fia, Thorstein is megpróbált elhajózni Vinlandra, hogy elhozza testvére holttestét, de a szembeszéllel és a tengerrel nem tudott megküzdeni, így végül feladta és visszatért Grönlandra.

A kapcsolatok megromlásának egyik oka – bármilyen furcsának tűnhet ma – a tej lehetett, ugyanis a helybeliek korábban soha nem fogyasztottak tehéntejet. Amikor a vikingek megkínálták őket ezzel, a tejcukor-érzékenység tüneteiből arra következtettek, hogy az északiak meg akarják őket mérgezni.

Viking lelőhelyek Új-Fundlandon

A legambiciózusabb törekvése Kr. u. 1010 környékén Bátor Thorfinn-nak volt, aki már gyarmatosítási szándékkal ment, így a háromhajónyi, 160 fős legénysége asszonyaikkal és háziállataikkal együtt követte őt. Ez az expedíció 2–4 évnyi vinlandi tartózkodást jelenthetett, de végül ő is visszatért Grönlandra, mert nem tudott megbékélni az őslakosokkal.

Egyelőre csak néhány, inkább gyanúsnak mondható, mint meggyőző lelet tanúskodik arról, hogy ezután sem szakadt meg a kapcsolat a vikingek és az Újvilág között. Az egyik ilyen lelet egy maine-i indián telep feltárásán került elő, ahol egy Olaf Kyrre király idejéből (1067–1093) származó norvég érmét találtak. Ám az előkerülési körülmények bizonytalansága miatt a legtöbb kutató ezt nem fogadja el bizonyítékként.

Egy azonban biztos: Vinland felfedezését nem követte sikeres gyarmatosítás, és az Újvilág közel 500 évre újra feledésbe merült.

A vikingekkel kapcsolatban rengeteg álhír és átverés jelent meg. Íme néhány csemege: 1. Az ún. Vinland-térkép 1957-ben bukkant fel, ekkor akarták eladni a British Museumnak, azt állítva, hogy egy 13. századi térkép 15. századi másolata. Azóta kiderült, hogy egy hamisítvány. 2. Wisconsinban egy indián lelőhelyen egy lókoponyát találtak. 1962-ben kiderült, hogy egy rejtélyes „Mr. P.” ásta el még gyerekként a koponyát a lelőhelyen. 3. Thorvald sziklája: New Hampshire-ben van egy kút, benne pedig egy nagy szikla, amelyet bevágások borítanak. Erről a kőről azt tartják, hogy egykor Thorvald sírját jelölte. 4. Nomans Land szigetén észrevettek egy nagy sziklán egy rúnafeliratot, melynek első két sorában ez olvasható: „Leif Eriksson, 1001”. A felirat rúnái azonban különböző időszakokból származnak, ráadásul római számokat is belekevertek, így hitelessége erősen kétségbevonható.